

ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯК ЕЛЕМЕНТ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІЙ

©2019 ПИСАРЕВСЬКИЙ І. М., МЕЛЕШКО К. К.

УДК 338.48
JEL: L83; R58

Писаревський І. М., Мелешко К. К. Туристично-рекреаційний потенціал як елемент конкурентоспроможності територій

У статті уточнено та розкрито сутність понятійного апарату туристично-рекреаційного потенціалу як елемента конкурентоспроможності територій. Актуалізовано проблеми розкриття теоретико-методологічного базису туристично-рекреаційного потенціалу, його функцій та ролі в суспільстві як джерела інноватики туризму; надане визначення категоріям «потенціал», «туризм», «рекреація», «туристично-рекреаційний потенціал», «туристично-рекреаційний потенціал території». Зазначено, що діджиталізація, інновації, більша доступність та суспільні зміни продовжуватимуть формувати цей сектор, і компаніям потрібно буде адаптуватися, щоб залишатися конкурентоспроможними, водночас сприймаючи туристично-рекреаційний потенціал як засіб досягнення цілей сталого розвитку та туристичної привабливості територій. Відзначено, що основою для розвитку туристично-рекреаційних функцій, безперечно, є туристичний потенціал, який можна охарактеризувати як найважливіший визначальний фактор розвитку туризму та підвищення конкурентоспроможності територій. Туристичний потенціал в значатиме можливості створення нових туристичних продуктів. Проведений аналіз компонентної структури туристично-рекреаційного потенціалу сприятиме вивченню та формуванню ресурсного капіталу потенційно привабливих і конкурентоспроможних територій, що вплине на їх інвестиційний та репутаційний статус. Зроблено висновок, що туристсько-рекреаційний потенціал – це досить емна концепція, яка містить численні детермінанти, що визначають туристичну та рекреаційну привабливість певної території. Враховуючи сприятливі умови для туристичної діяльності та зважаючи на значні прибутки для потреб соціально-економічного розвитку, більша частина території України успішно намагається розвивати ринки туристичних послуг, вступаючи в конкурентну боротьбу за потік туристів.

Ключові слова: потенціал, туризм, рекреація, регіон, туристично-рекреаційний потенціал, територія, конкурентоспроможність.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-12-148-154>

Табл.: 3. **Бібл.:** 30.

Писаревський Ілля Матвійович – доктор економічних наук, професор, декан факультету менеджменту, Харківський національний університет міського господарства ім. О. М. Бекетова (вул. Маршала Бажанова, 17, Харків, 61002, Україна)

E-mail: illya.pisarevskiy@7kname.edu.ua

Мелешко Кристина Костянтинівна – аспірантка кафедри туризму і готельного господарства, Харківський національний університет міського господарства ім. О. М. Бекетова (вул. Маршала Бажанова, 17, Харків, 61002, Україна)

E-mail: tina27061991@gmail.com

УДК 338.48
JEL: L83; R58

UDC 338.48
JEL: L83; R58

Писаревский И. М., Мелешко К. К. Туристско-рекреационный потенциал как элемент конкурентоспособности территорий

В статье уточнена и раскрыта сущность понятийного аппарата туристско-рекреационного потенциала как элемента конкурентоспособности территорий. Актуализированы проблемы раскрытия теоретико-методологического базиса туристско-рекреационного потенциала, его функций и роли в обществе как источника инноватики туризма; дано определение категориям «потенциал», «туризм», «рекреация», «туристско-рекреационный потенциал», «туристско-рекреационный потенциал территории». Отмечено, что диджитализация, инновации, большая доступность и общественные изменения будут продолжать формировать этот сектор, и компаниям нужно будет адаптироваться, чтобы оставаться конкурентоспособными, одновременно воспринимая туристско-рекреационный потенциал как средство достижения целей устойчивого развития и туристической привлекательности территорий. Отмечено, что основой для развития туристско-рекреационных функций, безусловно, является туристический потенциал, который можно охарактеризовать как важнейший определяющий фактор развития туризма и повышения конкурентоспособности территорий. Туристический потенциал определяет возможности создания новых туристических продуктов. Проведенный анализ компонентной структуры туристско-рекреационного потенциала будет способствовать изучению и формированию ресурсного капитала потенциально привлекательных и конкурентоспособных территорий, что повлияет на их инвестиционный и репутационный статус. Сделан вывод, что туристско-рекреационный потенциал – это довольно емкая концепция, которая содержит многочисленные детерминанты, определяющие туристическую и рекреационную привлекательность определенной территории. Учитывая благоприятные условия для туристической деятельности и значительные прибыли для нужд соци-

Pysarevskiy I. M., Meleshko K. K. The Tourism and Recreational Potential as an Element of the Territorial Competitiveness

The article clarifies and discloses the essence of the conceptual apparatus of the tourism and recreational potential as an element of the competitiveness of territories. The problems of disclosure of the theoretic-methodological basis of the tourism and recreational potential, its functions and role in society as a source of innovatics in tourism have been actualized; the categories of «potential», «tourism», «recreation», «tourism and recreational potential», «tourism and recreational potential of territory» are defined. It is noted that digitalization, innovation, greater accessibility and societal change will continue to shape this sector, and companies will need to adapt to remain competitive while at the same time the tourism and recreational potential will be conceived as a means of achieving the goals of sustainable development and tourism attractiveness of territories. It is noted that the basis for the development of tourism and recreational functions, of course, is the tourism potential, which can be described as the most important determining factor in the development of tourism and increasing the competitiveness of territories. The tourism potential determines the possibilities of creating new tourism products. The carried out analysis of the component structure of the tourism and recreational potential will contribute to studying and developing the resource capital of the potentially attractive and competitive territories, thus influencing their investment and investment reputational status. It is concluded that the tourism and recreational potential is a rather capacious concept, which contains numerous determinants that define the tourism and recreational attractiveness of a certain territory. In view of the favorable conditions for

ально-економічного розвитку, більша частина території України успішно намагається розвивати ринки туристичних послуг, вступаючи в конкурентну боротьбу за потік туристів.

Ключові слова: потенціал, туризм, рекреація, регіон, туристсько-рекреаційний потенціал, територія, конкурентоспроможність.

Табл.: 3. Бібл.: 30.

Писаревський Ілля Матвеевич – доктор економічних наук, професор, декан факультета менеджменту, Харківський національний університет городского хозяйства ім. А. Н. Бекетова (ул. Маршала Бажанова, 17, Харків, 61002, Україна)

E-mail: illya.pisarevskiy@7kname.edu.ua

Мелешко Кристина Константиновна – аспірантка кафедри туризму та готельно-господарського господарства, Харківський національний університет городского хозяйства ім. А. Н. Бекетова (ул. Маршала Бажанова, 17, Харків, 61002, Україна)

E-mail: tina27061991@gmail.com

tourism activities and significant profits for the needs of socio-economic development, most of the territory of Ukraine is successfully trying to develop the markets of tourism services, entering into a competition for the tourist flows.

Keywords: potential, tourism, recreation, region, tourism and recreational potential, territory, competitiveness.

Tabl.: 3. Bibl.: 30.

Pysarevskiy Illia M. – D. Sc. (Economics), Professor, Dean of the Faculty of Management, O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv (17 Marshala Bazhanova Str., Kharkiv, 61002, Ukraine)

E-mail: illya.pisarevskiy@7kname.edu.ua

Meleshko Krystyna K. – Postgraduate Student, Department of Tourism and Hotel Industry, O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv (17 Marshala Bazhanova Str., Kharkiv, 61002, Ukraine)

E-mail: tina27061991@gmail.com

Туризм, згідно з даними Всесвітньої туристичної організації (*World Tourism Organization – UNWTO*), вважається однією з найбільш швидко зростаючих секторів економіки в глобальному, регіональному та місцевому плані. Керований відносно сильною світовою економікою, зростаючим середнім класом країн, що розвиваються, технологічним прогресом, новими бізнес-моделями, доступними витратами на поїздки та полегшенням оформлення віз, в'їзний туризм у 2018 р. зріс на 5%, досягнувши позначки в 1,4 млрд. Водночас прибутки від експорту, отримані від туризму, зросли до 1,7 трлн дол. [1]. Це робить цей туристично-рекреаційний потенціал справжньою глобальною силою для економічного зростання та розвитку територій, підвищення їх конкурентоспроможності, що сприятиме створенню робочих місць та служитиме каталізатором інновацій та підприємництва.

Розвиток індустрії туризму набирає обертів. Сьомий рік поспіль експорт туризму зростає швидше, ніж товарний експорт, зменшуючи дефіцит торгівлі в багатьох країнах. З таким зростанням виникає відповідальність за забезпечення ефективного управління туристично-рекреаційним потенціалом України. Очікується, що діджиталізація, інновації, більша доступність та суспільні зміни продовжуватимуть формувати цей сектор, і компаніям потрібно буде адаптуватися, щоб залишатися конкурентоспроможними, одночасно сприймаючи туристично-рекреаційний потенціал як засіб досягнення цілей сталого розвитку та туристичної привабливості територій. Тому розгляд питань щодо туристично-рекреаційного потенціалу як елемента конкурентоспроможності територій є доволі актуальним.

Питання дослідження компонентів ресурсної структури «потенціалу» розглядали у своїх працях: Матковський Р. [3], Шелегеда Б., Савченко І., Савченко М. [4], Сломан Дж., Саткліфф М. [5], Макконелл К., Брю С. [6], Тернова І. [7], Бикова В., Ряснянський Ю. [8], Балацький О. [9], Харінгтон Дж. [10], Зенченко С. [11], Лепьохіна О. [12], Боронос В. Г. [13], Калюжна Н. Г. [14].

Науковці, які глибоко розглядають питання дослідження теоретико-методологічного базису потенціалу туристичної галузі та рекреаційного потенціалу туристично-рекреаційних територій: Дроздов А. В. [18], Гуляев В. Г., Селіванов І. А. [19], Козирев В. М. [20], Кусков А. С., Лисікова О. В. [21], Дутчак С. В. [22], Ніколаєнко Т. В. [23], Севастьянова С. А. [24], Гурменюк Ю. П. [25], Мацола В. [26], Бейдик О. О. [27], Черчик Л., Коленда Н. [28], Нудельман М. [29], Руденко В., Вацєба В., Соловей Т. [30] та ін.

Проте при встановленні сутності й уточненні складових туристично-рекреаційного потенціалу досі існує проблема нечіткості, а іноді й некоректності у тлумаченні цього визначення, що, своєю чергою, ускладнює формування в дослідженнях однозначного уявлення про означене поняття.

Метою статті є уточнення та розкриття сутності понятійного апарату туристично-рекреаційного потенціалу як елемента конкурентоспроможності територій.

Підвищення рівня конкурентоспроможності територій визначається, насамперед, можливостями місцевої економіки та здатності економічних і соціальних суб'єктів формувати та використовувати ті чи інші конкурентні переваги. Розкриття теоретико-методологічного базису туристично-рекреаційного потенціалу, його функцій та ролі в суспільстві вимагає ґрунтовного аналізу та звернення до історичних витоків. Основою для розвитку туристично-рекреаційних функцій, безперечно, є елемент, що привертає інтерес, – це туристичний потенціал, який можна охарактеризувати як найважливіший визначальний фактор розвитку туризму та підвищення конкурентоспроможності територій. Туристичний потенціал визначатиме можливості створення нових туристичних продуктів.

Термін «туризм» вперше з'явився в 1838 р. у книзі французького письменника Ф. Стендаля «Спогади туриста» («Memoires d'un touriste»), в якій він остаточно зафіксував слово «турист» за мандрівни-

ком. Про туризм уже писали наприкінці XVIII століття в Міжнародному туристичному словнику, але етимологія цього слова набагато старша. Латинською мовою слово «tourus» означало обертальний рух, круговий, і тому посилалися на зміну місцезнаходження. У сучасному розумінні це слово походить від французької (також прийнятої англійською) «екскурсії», яка вже використовувалася в кінці XVII століття в значенні подорожі, що закінчується поверненням до початкової точки.

Різноманітність інтерпретацій феномена туризму зумовлена насамперед тим, що він є метою дослідження різних наукових дисциплін. Поняття та значення туризму протягом багатьох років зазнало численних змін та модифікацій, залежно від змін, що відбуваються в межах самого туризму та збільшення його значення в сучасному світі.

Оцінкою використання ресурсів туризму та рекреації, проектування та розташування територіальних рекреаційних систем займаються економічні географи та економісти, тому важливо розглянути їх точку зору.

Вивчення понятійного апарату доречно розпочати з дослідження концептуальних підходів до основного визначення терміна «потенціал». Дефініція «потенціал» не має одностайного визначення серед науковців, найчастіше дослідники отожднюють потенціал із «ресурсами», «можливостями», «системою» та «результатом» через надто широкий спектр множинності функцій.

Дослідження науковців Інституту економіки та прогнозування НАН України свідчать, що у 58% згадування в науковій літературі «потенціал асоціюєть-

ся з ресурсними можливостями господарських систем» [2, с. 26].

Погляди різних вчених на ресурсну структуру потенціалу з позиції ресурсного підходу відображено у працях вітчизняних і зарубіжних вчених (табл. 1).

Представники другого напрямку розглядають «потенціал» як можливість досягнення певної визначеної мети (наприклад, задовольняти потреби населення, забезпечувати попит на продукцію, підтримувати економічну безпеку держави та ін.).

Основна відмінність понять «ресурси» та «потенціал» полягає в тому, що ресурси існують незалежно від економічних суб'єктів, а потенціал окремого підприємства, суспільства в цілому нерозривно пов'язаний з економічними суб'єктами. Це означає, що «потенціал», за винятком матеріальних і нематеріальних активів, включає здатність працівника, колективу, підприємства, суспільства в цілому ефективно використовувати наявні кошти чи ресурси.

Пропонується підтримати підхід, який розрізняє поняття «туристичні ресурси» та «туристичний потенціал», а також розглянути їх з точки зору можливостей та здатності суб'єктів туризму використовувати ресурси як потенціал. Можна зробити висновок, що формування туристичного потенціалу є результатом можливості використання туристичних ресурсів в організації та розвитку туристичної діяльності на даній території. Здатність туристичних суб'єктів ефективно використовувати туристичний потенціал для забезпечення розвитку як суб'єктів туристичної галузі, так і території [15].

Туристичний потенціал сприяє підвищенню привабливості території для туристів, а туристичні території є перспективними.

Таблиця 1

Компоненти ресурсної структури «потенціалу»

Автор(-и), джерело	Компоненти ресурсної структури «потенціалу»
Матковський Р. Б. [3]	Виробничий, трудовий, природний, інноваційний, інформаційний
Шелегеда Б. Г., Савченко І. В., Савченко М. В. [4]	Виробничий, трудовий, інноваційний, ресурсний, фінансовий
Сломан Дж., Саткліф М. [5]	Виробничий, трудовий, природний, інтелектуальний
Макконелл К. Р., Брю С. Л. [6]	Виробничий, трудовий, природний, інтелектуальний
Тернова І. А. [7]	Виробничий, трудовий, природний, інноваційний, фінансовий, інформаційний
Бикова В. Г., Ряснянський Ю. М. [8]	Виробничий, ресурсний
Балацький О. Ф. [9]	Виробничий, трудовий, природний, інноваційний, інституційний
Харінгтон Дж. [10]	Трудовий, фінансовий, технологічний, фізичний, організаційний, інформаційний
Зенченко С. В. [11]	Ресурсний, фінансовий, організаційний
Лепьохіна О. В. [12]	Виробничий, ресурсний
Борнос В. Г. [13]	Виробничий, трудовий, природний, інноваційний, ресурсний, фінансовий, інвестиційний, інформаційний, організаційний потенціали
Калюжна Н. Г. [14]	Трудовий, фінансовий, технологічний, інформаційний

Визначимо співвідношення понять «рекреація» і «туризм» (табл. 2).

Таблиця 2

Співвідношення понять «рекреація» і «туризм»

Рекреація	Відновлення за межами постійного місця проживання у визначених згідно із законодавством місцях природно-заповідних територій та об'єктів розумових, духовних і фізичних сил людини, що здійснюється шляхом загальнооздоровчого, культурно-пізнавального відпочинку, туризму, оздоровлення, любительського та спортивного рибальства, полювання тощо [16]
Туризм	Тимчасовий виїзд особи з місця проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці, куди особа від'їжджає [17]

Отже, відпочинок і туризм відрізняються за термінами: рекреація включає короткотривалий відпочинок, а туризму властива зміна звичайного середовища, звичного способу життя. Зміст цих понять також відрізняється стосовно ділових поїздок (ділового туризму) – у випадку туризму вони є його невід'ємною частиною, а рекреація не включає цей вид діяльності. Таким чином, під рекреацією розуміється відпочинок, оздоровлення, відновлення фізичних і психологічних сил, тоді як туризм виступає як форма та елемент відпочинку.

Визначення терміна «туристично-рекреаційний потенціал» є найбільш досконалим, оскільки дозволяє поєднувати рекреаційні заходи, спрямовані на задоволення рекреаційно-туристичних потреб, включаючи, крім задоволення потреб у відпочинку, також задоволення професійно-ділових амбіцій. Ресурси, їх розміри, структура, динаміка та збалансованість джерел формування є важливими факторами розвитку туристично-рекреаційного розвитку територій.

Тлумачення визначення різних авторів щодо «туристично-рекреаційного потенціалу» в науковій спеціалізованій літературі є досить широким.

Так, Дроздов А. В. вважає, що «Туристично-рекреаційний потенціал – сукупність пов'язаних з певним об'єктом (територією) природних і рукотворних тіл та явищ, а також умов, можливостей і засобів, придатних для формування туристичного продукту та здійснення відповідних турів, екскурсій, програм» [18].

Гуляев В. Г., Селіванов І. А.: «Туристично-рекреаційний потенціал – сукупність якісних та кількісних характеристик природних, історико-культурних та інших ресурсів території, а також її туристичної інфраструктури, що впливають на розвиток туризму та рекреації» [19, с. 228].

Козирев В. М.: «Туристично-рекреаційний потенціал – здатність наявних туристично-рекреацій-

них ресурсів регіону приносити доходи різним економічним суб'єктам у певний період часу» [20].

Ліскова О. В.: «Туристично-рекреаційний потенціал – це здатність території прийняти певну (граничну) кількість туристів (рекреантів), при якій не відбувається порушення стану природної та екологічної рівноваги» [21, с. 120].

Кусков А. С.: «Туристично-рекреаційним потенціалом території називають відношення між фактичною та гранично можливою чисельністю туристів, яка визначається виходячи з наявності туристично-рекреаційних ресурсів» [21, с. 60].

Дутчак С. В.: «Туристично-рекреаційний потенціал території формують ті ресурси, які на сьогоднішній день використовуються, а також ті, які через низку об'єктивних соціально-економічних причин недоступні, але можуть бути використані за певних умов [22, с. 60].

Туристично-рекреаційний потенціал включає два поняття, які нерозривні та взаємодоповнюють одне одного: рекреаційний потенціал як природну складову, тобто ступінь здатності території позитивно впливати на фізичний, психічний і соціально-психологічний стан людини під час відпочинку, та туристичний потенціал – культурно-історичну спадщину – як антропогенну складову, а також певні ландшафтні комплекси, де відбувається туристична діяльність, знаходяться окремі природні або антропогенні туристичні об'єкти, які відвідуються туристами, зокрема музеї, пам'ятки культури, архітектури, археології, традиції населення, народні промисли тощо» [22, с. 53].

Николаєнко Т. В.: «Під туристично-рекреаційним потенціалом території розуміється вся сукупність природних, культурно-історичних, соціально-економічних, геополітичних та інших передумов для організації рекреаційної діяльності на певній території. Під туристично-рекреаційним потенціалом території розуміється наявність на ній певних унікальних або, принаймні, цікавих не тільки для місцевих жителів об'єктів» [23].

Севастьянова С. А.: «Сукупність взаємопов'язаних і взаємодіючих один з одним потенціалів регіону, які використовуються в туристичній діяльності, а також нових, сформованих у процесі цієї діяльності та використовуваних чинників виробництва регіону» [24, с. 102].

Огляд теоретико-методологічних досліджень щодо класифікації туристично-рекреаційних територій показує, що, в основному, вчені оцінюють потенціал туристично-рекреаційного сектора так само, як і економісти, спираючись на ресурсний підхід. Деякі дослідники вважають потенціал туристичного сектора складовою загальної структури економічного потенціалу регіону. Інші вважають, що економічний потенціал є частиною загального потенціалу туристично-рекреаційного сектора (табл. 3).

Класифікація потенціалу туристично-рекреаційних територій

Автор(-и), джерело	Класифікації туристично-рекреаційних територій
Гуменюк Ю. П. [25]	Застосовує системно-структурний підхід та аналізує компонентну структуру потенціалу природних ресурсів
Мацола В. І. [26]	Оцінює туристично-рекреаційний комплекс регіону і вважає, що він має оцінку як природну, так і грошову. Природні одиниці – це запаси природних ресурсів території, і, отже, оцінюється потенційна здатність запасів ресурсів забезпечити попит на рекреаційні послуги
Бейдик О. О. [27]	Вважає, що доступність необхідних природних і матеріальних ресурсів передбачає розвиток туристично-рекреаційного потенціалу регіону
Черчик Л. М., Коленда Н. В. [28]	Розроблено методологію складової оцінки туристично-рекреаційного потенціалу території для оцінки сукупної здатності природних рекреаційних ресурсів задовольнити рекреаційні потреби з урахуванням запасів ресурсів та темпів їх використання
Нудельман М. С. [29]	Природний рекреаційний потенціал характеризується максимальною сукупною виробничою здатністю природних рекреаційних ресурсів і вимірюється виробництвом та споживчими властивостями рекреаційних ресурсів території
Руденко В. П., Вацеба В. Я., Соловей Т. В. [30]	Комплексний підхід до оцінки природно-ресурсного потенціалу регіонів України, класифікація курортів та рекреаційних територій з урахуванням їх природних ресурсів та соціально-економічного потенціалу

Таким чином, можна зробити висновок, що туристично-рекреаційний потенціал території – це багатоаспектний термін, що охоплює сукупність природних, етнокультурних і соціально-історичних ресурсів, а також наявної господарської та комунікаційної інфраструктури території, що служать чи можуть служити передумовами розвитку певних видів туризму.

ВИСНОВКИ

Туристично-рекреаційний потенціал – це досить емна концепція, яка містить численні детермінанти, що визначають туристичну та рекреаційну привабливість певної території. Враховуючи сприятливі умови для туристичної діяльності та зважаючи на значні прибутки для потреб соціально-економічного розвитку, більша частина території України успішно намагається розвивати ринки туристичних послуг, вступаючи в конкурентну боротьбу за потік туристів. Перспективи подальших досліджень у цьому контексті можуть охоплювати пріоритетні напрями соціально-економічної політики держави, глобальні структурні зміни та життєдіяльність об'єднаних територіальних громад з метою розробки ефективних механізмів підвищення конкурентоспроможності територій. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. International Tourism Highlights, 2019 Edition. URL: <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284421152>
2. Промисловий потенціал України: проблеми та перспективи структурно-інноваційних трансформацій / відпов. ред. – канд. екон. наук Ю. В. Кіндзерський. Київ : Ін-те економіки та прогнозування НАН України, 2007. 408 с. URL: http://ief.org.ua/docs/mg/Prompotencial_monogr_2007.pdf

3. Матковський Р. Б. Економічний потенціал України та шляхи його ефективного використання : автореф. дис... канд. екон. наук : 08.01.01. Київ, 2003. 20 с.

4. Шелегеда Б., Савченко М., Савченко І. Економічний потенціал регіону: закони формування і методи оцінки. Схід. 2003. № 4. С. 28–33.

5. Sloman J., Sutcliff M. Economics for Business. Harlow : FT Prentice Hall, 2004. 726 p.

6. McConnell K. R., Brue S. L. Economics: principles, problems and politics. New York : McGraw-Hill/Irwin, 2005. 733 p.

7. Тернова І. А. Економічне регулювання потенціалу в сучасних умовах : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.02.03. Харків, 2005. 20 с.

8. Бикова В. Г., Ряснянський Ю. М. Фінансово-економічний потенціал підприємств загальнодержавного значення. *Фінанси України*. 2005. № 6. С. 56–61.

9. Экономический потенциал административных и производственных систем : монография / под общей ред. О. Ф. Балацкого. Сумы : ИТГ «Университетская книга», 2006. 973 с.

10. Harrington H. J. Resource Management Excellence: The art of excelling in resource and assets management. California : Paton Press, 2006. 214 p.

11. Зенченко С. В. Формирование и оценка регионального финансового потенциала устойчивого развития экономики территории: теория и методология : автореф. дис. ... д-ра экон. наук : 08.00.05; 08.00.10. Ставрополь, 2009. 37 с.

12. Лепьохіна О. В. Фінансова та економічна взаємозалежність потенціалу підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2010. № 7. С. 127–136.

13. Боронос В. Г. Методологічні засади управління фінансовим потенціалом території : монографія. Суми : СумДУ, 2011. 310 с.

14. Калюжна Н. Г. Потенціал системи управління підприємством: методологія, оцінювання та моделювання : монографія. Луганськ : СПД Резніков В. С., 2013. 543 с.

15. В'їзний туризм : навч. посіб. / авт. кол. : Коваль П. Ф., Алешугіна Н. О., Андрєєва Г. П. та ін. Ніжин : Вид. Лукіяненко В. В., 2010. 304 с.

16. «Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України»: затв. Наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 22 червня 2009 р. № 330. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0679-09>

17. Закон України «Про туризм» від 15 вересня 1995 р. № 324/95-ВР (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр>

18. Дроздов А. В. Экотуризм: определения, принципы, признаки, формы // Актуальные проблемы туризма-99. Перспективы развития туризма в Южном Подмоскowie : сб. докл. и тез. сообщеній науч.-практ. конф. М., 1999. С. 42–57.

19. Гуляев В. Г., Селиванов И. А. Туризм: экономика, управление, устойчивое развитие : учебник. М. : Советский спорт, 2008. 280 с.

20. Козырев В. М. Туристская рента. М. : Финансы и статистика, 2003. 110 с.

21. Кусков А. С., Лысыкова О. В. Курортология и оздоровительный туризм. Ростов н/Д : Феникс, 2004. 320 с.

22. Дутчак С. В. Управління регіональним розвитком туризму : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2011. 128 с.

23. Николаенко Т. В. Рекреационная география. М. : ВЛАДОС, 2001. 288 с.

24. Севастьянова С. А. Методологические основы развития и системного управления туризмом в регионе. СПб. : СПбГИЭУ, 2005.

25. Гуменюк Ю. П. Організаційно-економічні механізми стимулювання розвитку рекреаційно-туристичного комплексу (на прикладі Тернопільської області) : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.10.01. Львів, 2005. 22 с.

26. Мацола В. Рекреаційно-туристичний комплекс України : монографія. Львів : ІРД НАН України, 1997. 259 с.

27. Бейдик О. О. Методологія та методика аналізу рекреаційно-туристських ресурсів України : дис. ... д-ра геогр. наук : 11.00.02. Київ, 2004. 424 с.

28. Черчик Л., Колєнда Н. Стратегічний потенціал рекреаційної системи регіону: теорія, методологія, оцінка : монографія. Луцьк : ЛНТУ, 2008. 224 с.

29. Нудельман М. С. Социально-экономические проблемы рекреационного природопользования. Киев : Наукова думка, 1987. 132 с.

30. Руденко В. П., Вацеба В. Я., Соловей Т. В. Природо-ресурсний потенціал природних регіонів України : монографія. Чернівці : Рута, 2001. 268 с.

REFERENCES

Beidyk, O. O. "Metodolohiia ta metodyka analizu rekreatsiino-turystykykh resursiv Ukrainy" [Methodology and Methodology for Analysis of Recreational and Tourism Resources of Ukraine]: *dys. ... d-ra heohr. nauk* : 11.00.02, 2004.

Boronos, V. H. *Metodolohichni zasady upravlinnia finansovym potentsialom terytorii* [Methodological Principles of Financial Potential Management of the Territory]. Sumy: SumDU, 2011.

Bykova, V. H., and Riasnianskyi, Yu. M. "Finansovo-ekonomichniy potentsial pidpriemstv zahalnodержavnogo znachennia" [Financial and Economic Potential of Enterprises of National Importance]. *Finansy Ukrainy*, no. 6 (2005): 56-61.

Cherchyk, L., and Kolenda, N. *Stratehichnyi potentsial rekreatsiinoi systemy rehionu: teoriia, metodolohiia, otsinka* [Strategic Potential of the Recreational System of the Region: Theory, Methodology, Evaluation]. Lutsk: LNTU, 2008.

Drozdoz, A. V. "Ekoturizm: opredeleniia, printsypy, priznaki, formy" [Ecotourism: Definitions, Principles, Signs, Forms]. *Aktualnyye problemy turizma-99. Perspektivy razvitiia turizma v Yuzhnom Podmoskove*. Moscow, 1999. 42-57.

Dutchak, S. V. *Upravlinnia rehionalnym rozvytkom turyzmu : navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv* [Regional Tourism Development Management: A Textbook for Higher Education Students]. Chernivtsi: Chernivetskyi nats. un-t, 2011.

Ekonomicheskiiy potentsial administrativnykh i proizvodstvennykh sistem [The Economic Potential of Administrative and Production Systems]. Sumy: ITG «Universitetskaia kniga», 2006.

Gulyayev, V. G., and Selivanov, I. A. *Turizm: ekonomika, upravleniye, ustoychivoye razvitiye* [Tourism: Economics, Management, Sustainable Development]. Moscow: Sovetskiy sport, 2008.

Harrington, H. J. *Resource Management Excellence: The art of excelling in resource and assets management*. California: Paton Press, 2006.

Humeniuk, Yu. P. "Orhanizatsiino-ekonomichni mekhanizmy stymuliuvannia rozvytku rekreatsiino-turystychnoho kompleksu (na prykladi Ternopilskoi oblasti)" [Organizational and Economic Mechanisms of Stimulating the Development of the Recreational and Tourist Complex (on the Example of Ternopil Region)]: *avto-ref. dys. ... kand. ekon. nauk* : 08.10.01, 2005.

"International Tourism Highlights, 2019 Edition". <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284421152>

Kaliuzhna, N. H. *Potentsial systemy upravlinnia pidpriemstvom: metodolohiia, otsiniuvannia ta modeliuvannia* [The Potential of the Enterprise Management System: Methodology, Evaluation and Modeling]. Luhansk: SPD Rieznikov V. S., 2013.

Koval, P. F. et al. *Viznyi turyzm* [Inbound Tourism]. Nizhyn: Vyd. Lukianenko V. V., 2010.

Kozyrev, V. M. *Turistskaya renta* [Tourist Rent]. Moscow: Finansy i statistika, 2003.

Kuskov, A. S., and Lysikova, O. V. *Kurortologiya i ozdoritelnyy turizm* [Balneology and Health Tourism]. Rostov n/D: Feniks, 2004.

[Legal Act of Ukraine] (1995). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр>

[Legal Act of Ukraine] (2009). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0679-09>

Lepyokhina, O. V. "Finansova ta ekonomichna vzaimozalezhnist potentsialu pidpriemstva" [Financial and Economic Interdependence of Enterprise Potential]. *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 7 (2010): 127-136.

McConnell, K. R., and Brue, S. L. *Economics: principles, problems and politics*. New York: McGraw-Hill/Irwin, 2005.

Matkovskiy, R. B. "Ekonomichniy potentsial Ukrainy ta shliakhy yoho efektyvnoho vykorystannia" [Economic Potential of Ukraine and Ways of its Effective Use]: *avto-ref. dys. ... kand. ekon. nauk* : 08.01.01, 2003.

Matsola, V. *Rekreatsiino-turystychnyi kompleks Ukrainy* [Recreational and Tourist Complex of Ukraine]. Lviv: IRD NAN Ukrainy, 1997.

Nikolayenko, T. V. *Rekreatsiionnaya geografiya* [Recreational Geography]. Moscow: VLADOS, 2001.

Nudelman, M. S. *Sotsialno-ekonomicheskiye problemy rekreatsiionnogo prirodo-polzovaniya* [Socio-economic Problems

of Recreational Nature Management]. Kyiv: Naukova dumka, 1987.

"Promyslovyi potentsial Ukrainy: problemy ta perspektyvy strukturno-innovatsiinykh transformatsii" [Ukraine's Industrial Potential: Problems and Prospects for Structurally Innovative Transformations]. 2007. http://ief.org.ua/docs/mg/Prompotencial_monogr_2007.pdf

Rudenko, V. P., Vatsaba, V. Ya., and Solovei, T. V. *Pryrodoresursnyi potentsial pryrodnykh rehioniv Ukrainy* [Natural Resource Potential of Natural Regions of Ukraine]. Chernivtsi: Ruta, 2001.

Sevastyanova, S. A. *Metodologicheskiye osnovy razvitiya i sistemnogo upravleniya turizmom v regione* [Methodological Foundations of Development and Systemic Tourism Management in the Region]. St. Petersburg: SPbGIEU, 2005.

Sheleheda, B., Savchenko, M., and Savchenko, I. "Ekonomicnyi potentsial rehionu: zakony formuvannia i metody otsinky" [Economic Potential of the Region: Laws of Formation and Methods of Assessment]. *Skhid*, no. 4 (2003): 28-33.

Slooman, J., and Sutcliffe, M. *Economics for Business*. Harlow: FT Prentice Hall, 2004.

Ternova, I. A. "Ekonomiche rehulivannia potentsialu v suchasnykh umovakh" [Economic Regulation of Potential in Modern Conditions]: *avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk*: 08.02.03, 2005.

Zenchenko, S. V. "Formirovaniye i otsenka regionalnogo finansovogo potentsiala ustoychivogo razvitiya ekonomiki territorii: teoriya i metodologiya" [Formation and assessment of the regional financial potential of sustainable development of the economy of the Territory: Theory and Methodology]: *avtoref. dis. ... d-ra ekon. nauk*: 08.00.05; 08.00.10, 2009.

УДК 332.242
JEL: D04; R58

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНУ

©2019 ЯКИМЕНКО О. В.

УДК 332.242
JEL: D04; R58

Якименко О. В. Теоретичні аспекти формування та використання потенціалу промислових підприємств регіону

Відзначено, що регіональні промислові комплекси сьогодні знаходяться в незадовільному стані та потребують оновлення та модернізації основних фондів, ефективного використання всіх наявних ресурсів виробництва та комплексного використання виробничого та управлінського потенціалу підприємств. Розглянуто та виокремлено основні підходи до формування потенціалу промислового підприємства, які пов'язані з його функціональною структурою та забезпечують створення та організацію такої системи ресурсів та можливостей, яка б дозволила досягти різних за строком цілей підприємства в результаті їх взаємодії. Розглянуто підходи, які є однозначними у виділенні ресурсних і цільових аспектів у визначенні потенціалу, що зумовлено історичними етапами в управлінні. Проте на сьогоднішній день необхідно враховувати й інші фактори у трактуванні потенціалу промислового підприємства. Описані підходи більш якісно, з управлінської точки зору, дозволяють розкрити інструментарій забезпечення ефективності розвитку регіональних економічних систем. Зважаючи на різноплановість трактувань, виокремлено загальні риси, які є ознакою більшості підходів. Зазначено, що виокремлені фактори та умови побудови і в подальшому реалізації потенціалу промислових підприємств регіону різняться за своїм характером впливу, який вони чинять на потенціал суб'єктів господарювання. Зроблено висновок, що, взявши до уваги умови зовнішнього середовища, а також вплив відповідних його факторів на потенціал підприємства, можна не тільки прогнозувати можливі коливання окремих (функціональних) потенційних можливостей, а й розробляти та впроваджувати потрібні заходи щодо коригування такого впливу на операційні системи для досягнення наміченої мети.

Ключові слова: потенціал, промислове підприємство, регіон, система, фактори, формування, використання.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-12-154-160>

Рис.: 1. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 12.

Якименко Олег Вікторович – кандидат економічних наук, доцент кафедри технології будівельного виробництва та будівельних матеріалів, Харківський національний університет міського господарства ім. О. М. Бекетова (вул. Маршала Бажанова, 17, Харків, 61002, Україна)

E-mail: yakimenko1961@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-0909-267X>

УДК 332.242
JEL: D04; R58

UDC 332.242
JEL: D04; R58

Якименко О. В. Теоретические аспекты формирования и использования потенциала промышленных предприятий региона
Отмечено, что региональные промышленные комплексы сегодня находятся в неудовлетворительном состоянии и требуют обновления и модернизации основных фондов, эффективного использования всех имеющихся ресурсов производства и комплексного использования производственного и управленческого потенциала предприятий. Рассмотрены и выделены основные подходы к формированию потенциала промышленного предприятия, связанные с его функциональной структурой и обеспечивающие создание и организацию такой системы ресурсов и возможностей, которая бы позволила достичь различных по сроку целей предприятия в результате их взаимодействия. Рассмотрены подходы, которые являются однозначными в выделении ресурсных и целевых аспектов в определении потенциала, что обусловлено историческими этапами в управлении. Однако на сегодняшний день необходимо учи-

Yakimenko O. V. The Theoretical Aspects of Formation and Use of the Potential of Industrial Enterprises of Region

It is noted that regional industrial complexes are in poor condition nowadays and require the renewal and modernization of fixed assets, efficient use of all available production resources and integrated use of the production and management potential of the enterprises. The main approaches to formation of the potential of industrial enterprise are considered and allocated, which are related to its functional structure and ensuring the creation and organization of a system of resources and capabilities that would enable to achieve a variety of the enterprise's goals as a result of their interaction. Approaches that are unambiguous in the allocation of resource and target aspects in determination of potential, depending on historical stages in management, are considered. However, other factors in the interpretation of the potential of industrial enterprise must also be taken into account today. The